

Anete HAJLMAN (Annette Heilmann)

Teatar an der Rur put „Rujnih zora“ u Iranu

Salam – dobar dan, jek čaj lotfan – jedan čaj, molim, bebakšid – izvinite, hale šoma četore – kako ste? U autobusu na putu iz Milhajma za Frankfurt, na aerodrom. Trideset dva člana putuje po drugi put u Iran. U ručnom prtljagu *Govorni vodič: reč po reč*. Brojka 21, bistojek, ubrzo je postala omiljena, ali, nažalost, retko se dešava da treba poručiti 21 čaj.

Početkom 2000. održava se u Teheranu po osamnaesti put teatarski Festival Fadžr. Fadžr znači: rujna zora. Tako se zove onih 10 dana između dolaska Homeinija 1. februara 1979. u Teheran i povlačenja Šapura Bahtijara 11. februara, što je označilo pobedu islamske revolucije. Ti dani se slave svake godine a očigledni dokaz slavlja je to što su ulice iz dana u dan sve osvetljenije.

Teatar an der Rur je bio prvi zapadni teatar koji je učestvovao na Festivalu 1999. godine i time otvorio vrata za druge inostrane trupe. Već ove godine stigli su teatri iz 13 zemalja a među njima iz Švedske, Italije, Kine, a iz Nemačke, pored milhajmskog ansambla, došao je i minhenski Rezi-denteatar.

Nekoliko godina se Roberto Ćuli, suosnivač i rukovodilac Teatra an der Rur trudio kao jedini zapadni teatarski čovek oko intenzivnih kontakata sa Iranom. 1996. puto-vao je prvi put u Teheran, već tada sa jasnom željom da tamo igra uprkos svim nepovoljnim okolnostima. Počeci nisu bili jednostavni, ali posle izbora Hatamija za predsednika države 1997. i sa tim u vezi personalnim izmenama u Ministarstvu kul-

ture i u Centru za dramske umetnosti, toj instituciji koja je nadležna za pozorišni život u celoj zemlji, stavovi prema Čuliju, u vreme njegovog drugog putovanja 1998. postali su otvoreniji, naročito prema njegovim zamislima o kulturnoj razmeni dvaju zemalja. Između Irana i Savezne Republike Nemačke, doduše, ne postoje kulturne konvencije a Geteov institut je 1997. morao da prekine rad, pošto je Rudi Karel u jednoj televizijskoj emisiji dozvolio sebi da se podsmehne ajatolahu Homeiniju, vođi revolucije... Tako je potpisana Izjava o nameri razmene pozorišta između Ministarstva kulture Islamske Republike i Teatra na der Rur.

Već 1998. milhajmskom teatru su došli u goste četiri iranske trupe, a 1999. došlo je i do prve razmene. Tri nemačke predstave su tada odabrane za teheranski festival: Kolo-di-Geteov *Pinokio-Faust*, Čehovljev *Višnjik*, i Kafkin *Izveštaj za Akademiju*.

Ogromni teretni kamion krenuo je sa dekorom na put: feribotom od Italije do Turske a onda pravo pored planine Ararata i mnogih službenih i neslužbenih kontrola, pri čemu je trebalo platiti uobičajene takse u vidu viskija, cigareta i dolara. Posle 10 dana pojavili su se u iranskom glavnom gradu. Ostatku ansambla bilo je dovoljno pet sati leta da bi iz jednog sveta stigao u drugi, koji u stvari i nije bio toliko drugačiji, kako je to pokazao boravak u njemu. Poslednje pivo pre ulaska u avion, žene su kreirale mantilima i maramama za glavu tako neobičnu modu da je organizator u Teheranu, već posle prve predstave, za dame u ansamblu pripremio poklon: marame za glavu i mantile u odgovarajućim bojama. Poslednja proba pred prvu predstavu staja-

la je ceo ansambl nerava. Kostimi su, prema mišljenju iranskih odgovornih ljudi, još uvek preuski, prekratki, isuviše isečeni a svaki, čak samo naznačeni plesni pokret glumica morao je da izostane. Kad se, najzad, podigla zavesa, napetost je bila velika. Publika je stajala u gustoj gomili a navala je bila takva da su u salu prodrli i oni koji nisu imali karte. „Ne bismo rekli istinu, ako bismo ustvrdili da nismo nervozni, započeo je Čuli svoje obraćanje publici” – zatim je govorio o svojoj radosti što, najzad, može da igra u toj zemlji, zemlji pesnika i pisaca, jer umetnici pripadaju istoj porodici i ne može se dozvoliti da se sopstveni rođaci ubijaju. Bile su to jasne reči protiv tadašnjih ubistava pisaca u Iranu. Publika ga je pozdravila frenetičnim aplauzom.

Gužva je potrajala na svim predstavama a bila je to publika kakva se samo poželeti može.

Uprkos jezičkoj barijeri, samo su retki gledaoci imali slušalice; sledeća tri časa prošla su u nezamislivoj koncentraciji i pažnji. Pozorište u Iranu ima potpuno drugačiji politički značaj nego u nas. A to ne važi samo za pozorišne ljude nego i za publiku. Već i sama kupovina ulaznice je politički gest a tek aplauz na izvesnim mestima! Sve tri predstave odigrane u Iranu 1999. godine dobile su u kontekstu ovdašnje političke i kulturne situacije potpuno drugi značaj. Da li je to kritika crkve u *Pinokio-Faustu*, društvene promene u *Višnjiku* ili tema asimilacije u *Izveštaju za Akademiju*, aplauz je posle svake predstave bio frenetičan i vredan velike napetosti koja je pratila ovo gostovanje.

Ove godine, 2000, stigao je novi poziv za Fadži festival i Teatar an der Rur je

otputovao u Teheran sa predstavama *Kaspar* Petera Handkea, *Dok nas milenijum ne rastavi* Manuela Vaskeza Montalbana i *Snežana* braće Grim. Situacija je sad drugačija. Otkad je Hatami izabran mnogo toga se promenilo, što se da primetiti ne samo po opušteno vezanim maramama ili povećanom broju ljubavnih parova u parku. To se primećuje i po iranskim predstavama i intervjuima u novinama. Dok su samo pre godinu vrlo uzdržano pitali o političkim temama, ove godine su ti intervjui bili otvoreni i direktni. Pitanje koje se u Nemačkoj i u Iranu još pre godinu dana vrlo uzdržljivo tretiralo, sada se neprekidno postavlja a tiče se odnosa prema cenzuri. Roberto Čuli je objasnio da je ansambl načisto s tim da je odlukom da igra u Iranu dužan da se pridržava propisa zemlje domaćina. Teatar je otvoreni prostor, ovde važe zakoni koji regulišu ceo javni život; ženska kosa ne sme da se vidi, dodiri između muškarca i žene ako nisu u braku – zabranjeni su, ples žene na sceni je takođe zabranjen. Čuli je uporno naglašavao da promene koje su morale da se unesu ne dodiruju suštinu a da mogućnost golotinje na sceni ne govori o slobodi čoveka niti umetnika. A uz je to moguće tako zaobići cenzuru da postane apsurdna i kod publike izaziva suprotan efekat. U *Kasparu*, na primer, ima scena sa plesom između Kaspara koga u nas igra žena i nagovarača. Oni se približavaju jedno drugom da bi se dodirnuli, ali... neposredno pre dodira oni iznenadno ustuknu i počinju da igraju na distanci. Muškarac se kreće u elegantnim plesnim figurama a žena se drži ukočeno kao pajac. Publi-

ka nagrađuje ovu besmisleni scenu smehom i aplauzima, jer je odmah razumela da je tu trebalo da bude nešto sasvim drugo i da je scena cenzurisana.

Cenzura se, dakle, može izigrati i koristiti za svoje ciljeve.

Pravi problem leži na drugoj strani: predstave Teatra an der Rur bile su realizovane bez ikakvih ograničenja. Kobno u iranskoj situaciji je to što je kreativnost umetnika od samog početka ograničena zbog cenzorskih makaza koje nose u svojoj glavi.

Pristalice Teatra an der Rur u Iranu u međuvremenu su postale zaista masovne te smo morali zakazivati i dodatne predstave. Reakcija u medijima je bila ogromna, bilo je čak 50 izveštaja u toku tih 10 dana. Gde god se članovi milhajmskog ansambla pojave prilaze im iranske kolege, gledaoci ili prosto radoznalci. Spontano je organizovan susret sa iranskim glumcima. Došlo je više od 100 kolega a diskutovano se o pozorištu, umetnosti u Iranu i Nemačkoj. Lobi hotela Lale pretvorio se u veliki debatni klub. Sa svih strana su stizale želje da se kontakti povećaju i da se nastavi sa razmenom pozorišta. Susret je trajao ceo dan. Obe strane imaju od toga samo koristi. U tom pravcu se kreću i planovi Centra za dramske umetnosti i akcije Roberta Čulija da u Nemačkoj organizuje radionice za režiju, scenografiju i glumu a planiran je Iranski teatarski festival u Teatru an der Rur u jesen 2001. godine.

Porudžbina dvadeset jednog čaja se glatko izgovara kao i keuli mamnun i kodahafez – do sledeće godine!

Blok priredila i prevela
Ognjenka MILICEVIĆ